

Руфанова Вікторія Миколаївна

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ КРІЗЬ ПРИЗМУ КОНСТИТУЦІЙНОЇ РЕФОРМИ

Першочерговим кроком на шляху реалізації Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5, було визначено реформу судової системи. Це пов'язано з тим, що саме зміна підходів до функціонування судової системи та здійснення судами правосуддя є важливою гарантією боротьби з корупцією, створення в країні системи чесного, справедливого та неупередженого суду.

Результатом тривалої роботи над формою та змістом конституційної реформи стало ухвалення Верховною Радою 02 червня 2016 р. змін до Конституції України. Сьомого червня 2016 р. Головою Верховної Ради було підписано та направлено на підпис Президентові України проект Закону «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 25 листопада 2015 р. № 3524. Схвалені зміни до Конституції України стали втіленням ключових рекомендацій Венеціанської комісії, а також пропозицій, отриманих під час громадських та експертних обговорень, які тривали в період написання тексту закону.

Аналізуючи ухвалені зміни до Конституції України через призму державної політики щодо протидії корупції, слід зауважити, що ухваленими змінами декларуються значні обмеження Президента України в частині впливу на систему правосуддя. Так, зі змісту ст. 106 Конституції України виключено положення, яке надає Президенту право на звільнення третини складу Конституційного Суду України, а також право на утворення судів у визначеному законом порядку. Згідно із новою редакцією ст. 125 Конституції Суд утворюється, реорганізовується і ліквідується законом, проект якого вносить до Верховної Ради Президент України після консультацій з Вищою радою правосуддя. Цей орган створюється замість Вищої ради юстиції, яка припиняє своє існування.

Відповідно до схвалених змін Вища рада правосуддя наділяється повноваженнями: вносити подання про призначення судді на посаду; ухвалювати рішення стосовно порушення суддею чи прокурором вимог щодо несумісності; розглядати скарги на рішення відповідного органу про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді чи прокурора; ухвалювати рішення про звільнення судді з посади (раніше цим повноваженням був наділений

Президент України); надавати згоду на затримання судді чи утримання його під вартою; ухвалювати рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя; вживати заходів щодо забезпечення незалежності суддів; ухвалювати рішення про переведення судді з одного суду до іншого тощо.

Вища рада правосуддя складається з двадцяти одного члена (в попередній редакції – 20), з яких десятьох обирає з'їзд суддів України з числа суддів чи суддів у відставці, двох (раніше трьох) призначає Президент України, двох (раніше трьох) обирає Верховна Рада України, двох обирає з'їзд адвокатів України, двох обирає всеукраїнська конференція прокурорів, двох обирає з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ.

Положеннями ст. 131 нової редакції Конституції України задекларовано недопущення корупційних проявів серед членів Вищої ради правосуддя, які визначено у такому: член Вищої ради правосуддя не може належати до політичних партій, профспілок, брати участь у будь-якій політичній діяльності, мати представницький мандат, обіймати будь-які інші оплачувані посади (крім посади Голови Верховного Суду), виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової, викладацької чи творчої. Це положення спрямоване на запровадження ефективного інструментарію для деполітизації судової системи України.

Строк повноважень обраних (призначених) членів Вищої ради правосуддя становить чотири роки. Одна й та ж особа не може обіймати посаду члена Вищої ради правосуддя два строки поспіль. Вища рада правосуддя набуває повноважень за умови обрання (призначення) щонайменше п'ятнадцяти її членів, серед яких більшість становлять судді.

Новелою Основного Закону є норма, що передбачає утворення органів та установ для забезпечення добору суддів, прокурорів, їх професійної підготовки, оцінювання, розгляду справ щодо їх дисциплінарної відповідальності, фінансового та організаційного забезпечення судів. Такі положення закону спрямовані на забезпечення відкритості та гласності процесу формування Вищої ради правосуддя, створюють не лише додаткові можливості забезпечення незалежності Вищої ради правосуддя, але й способи запобігання корпоратизації та закритості судової системи.

Позитивним рішенням, яке обмежує вплив органів влади на судочинство і, відповідно, мінімізує рівень виникнення конфлікту інтересів та ймовірності прийняття несправедливого управлінського рішення, є виключення з тексту Конституції України норми, яка передбачала обов'язкову участь у складі Вищої ради юстиції (змінено на Вищу раду правосуддя) Голови Верховного Суду, Міністра юстиції та Генерального прокурора України.

Прийнятими змінами до Основного Закону ліквідовано інститут народних засідателів. Відповідно до ст. 124 Конституції України народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних.

Також законопроектом закріплено підвищення вимог та професійних стандартів для суддівського корпусу. Зокрема, на посаду судді може бути призначений громадянин України, не молодший тридцяти (у попередній ре-

дакції – 25) та не старший шістдесяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ять років (раніше було стаж роботи в посаді не менш три роки). Законопроектом визначається, що поряд з вимогами до віку та професійного досвіду суддя повинен бути компетентним, добросовісним та володіти державною мовою.

Довгоочікуваною є норма Конституції України, яка декларує ліквідацію абсолютного імунітету судді та запровадження інституту функціонального імунітету судді. На нашу думку, враховуючи кризовий стан судочинства в країні, надзвичайно високий рівень корумпованості судової гілки влади, таке рішення є правильним, своєчасним та відповідає потребам сьогодення. Згідно з новою редакцією Конституції суддя може бути звільнений за вчинення істотного дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді, а також за порушення обов'язку підтвердити законність джерела походження майна, майнових прав, доходів судді чи членів його сім'ї тощо.

Зокрема, суддя буде нести кримінальну чи дисциплінарну відповідальність за злочини (отримання неправомірної вигоди) та дисциплінарні проступки, що опосередковано можуть впливати на юридичну позицію судді при здійсненні ним правосуддя. Так, суддя може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності у разі, якщо він порушує встановлені законом вимоги щодо змісту судового рішення, не дає оцінки аргументам сторін, не викладає обґрунтування свого рішення тощо. Тобто суддю може бути притягнуто до відповідальності лише за вчинення злочину або дисциплінарного проступку.

Без згоди Вищої ради правосуддя (раніше – Верховної Ради) суддю не може бути затримано або утримано під вартою чи арештом до винесення обвинувального вироку судом, за винятком затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину.

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що конституційна реформа в частині правосуддя повинна започаткувати важливий етап втілення в життя цілого комплексу заходів, спрямованих на очищення органів влади та правосуддя від недобропорядних політичних діячів та суддів. Будемо сподіватися, що положення Основного Закону не залишаться на папері, а будуть реалізовані на найвищому рівні та допоможуть знизити негативне явище нашого суспільства – корупцію, тим самим породивши у свідомості громадян нетерпимість та недопустимість корупційних проявів.

Бібліографічні посилання

1. Конституція України : за станом на 15 бер.2016 р. // Офіційний вісник України. – 2010. – № 72/1 Спеціальний випуск. – С. 15.
2. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : проект Закону України від 25.11.2015 № 3524 / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57209.
3. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 № 1700-VII / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/print1463653388043274>.